

Marian BUDZYŃSKI, Krystyna LEWIK-CHMIEL,
Waldemar WÓJTOWICZ

**Przyczyny eliminacji koni czystej krwi arabskiej w okresie treningu
i eksploatacji wyścigowej***

Причины элиминирования чистокровных арабских лошадей в период тренировки
и скачковой эксплуатации

Reasons for Eliminating Thoroughbred Arab Horses from Training and Racing
Exploitation

Polska hodowla koni czystej krwi arabskiej dzięki długotrwałej, twórczej i konsekwentnej pracy hodowlanej uzyskała bardzo wysoki poziom, a materiał zarodowy stadnin państwowych odgrywa aktualnie olbrzymią rolę w światowej hodowli tej rasy (5. 7). Pruski (11) podkreśla, że polskie araby spełniają w wielu krajach rolę superelity, ulepszając tamtejsze hodowle. Typ polskiego konia arabskiego jest mocno skonsolidowany pod względem genetycznym i wiernie przekazuje dziedziczne swoje właściwości (6). Szczegółowe studia nad oceną pokroju kształtującego typ koni arabskich prowadził Brzeski i wsp. (1), natomiast właściwości użytkowe wpływające na dzielność wyścigową tej rasy koni były badane przez Budzyńskiego i Lewik (3—7). Odczuwany jest jednak brak analizy przyczyn i rozmiarów eliminacji poszczególnych koni z treningu i eksploatacji wyścigowej po ich przejściu z macierzystych stadnin na tory wyścigowe. Problem ten ma duże znaczenie ekonomiczne i hodowlane, albowiem charakteryzuje wartość koni pod względem ich wytrzymałości, odporności, zdolności restytucji i najczęściej występujących schorzeń. Zebrane informacje mogą jednocześnie wskazać na istnienie ewentualnych mankamentów we współczesnych próbach dzielności koni arabskich przeprowadzanych w formie wyścigów. Nadal w hodowli tej rasy napotyka się duże trudności związane z zapewnieniem odpowiedniego poziomu reprodukcji i uzyskania dobrej jakości koni, których liczba uwarunkowana jest płodnością klaczy i technologią wychowu źrebiąt (8). Dlatego też niezmiernie ważny jest prawidłowy trening i odpowiednia eksploatacja koni, zwłaszcza w czasie pierwszego i drugiego sezonu wyścigowego (9). Przeprowadzone badania miały na celu określenie ilościowej i jakościowej struktury przyczyn eliminacji koni arabskich w okresie ich treningu i eksploatacji wyścigowej na Państwowych Torach Wyścigów Konnych (PTWK) Służewiec.

* Pracę wykonano w ramach problemu R-II-8 koordynowanego przez MNiSzW.

MATERIAŁ I METODY

Analizowane dane zebrane z akt hodowlanych PTWK na Służewcu dotyczyły 927 koni czystej krwi arabskiej przyjętych do treningu i eksploatacji wyścigowej w latach 1970—1982. Opracowując dane uwzględniono miejsce urodzenia koni (3 stadniny) oraz miejsca ich treningu (30 stajni wyścigowych, do których zostały przydzielone po przejściu na tor). Podano w liczbach absolutnych i względnych konie wybrakowane na torze wyścigowym, wyodrębniając pierwszy i drugi sezon wyści-

Tab. 1. Liczba koni przyjętych oraz wyeliminowanych w czasie treningu i eksploatacji wyścigowej w latach 1970—1982

Number of horses accepted to or eliminated from training and racing competitions in the years 1970—1982

Stadnina	Liczba koni przyjętych		Liczba koni wyeliminowanych					
			I sezon		II sezon		Razem po I, II i następ. sezon	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Janów Podlaski	405	43,7	106	26,2	62	15,7	204	42,9
Kurozwęki	121	13,0	35	28,9	18	14,9	60	12,6
Michałów	401	43,3	127	31,7	54	13,5	212	44,5
Ogółem	927	100,0	268	28,9	134	14,5	476	100,0

gowy, a także „razem” po I, II i następnych sezonach. Odsetki koni wyeliminowanych w czasie I sezonu i po jego zakończeniu obliczono w stosunku do liczby koni przyjętych do treningu rok wcześniej, zaś w czasie trwania i po II sezonie — w stosunku do liczby koni przyjętych do treningu 2 lata wcześniej. Natomiast strukturę procentową koni wybrakowanych w I, II i następnych sezonach obliczono w stosunku do sumy koni wybrakowanych ze wszystkich stadnin ogółem (tab. 1). Zestawiono wyniki obliczeń wykonanych analogicznie z uwzględnieniem podziału na stajnie wyścigowe (tab. 2). Określono również przyczyny eliminacji koni z treningu i eksploatacji wyścigowej (tab. 3) i podano liczbę eliminowanych koni (tab. 4) z zaznaczeniem ich pochodzenia według tylko tych ojców, których potomstwo w liczbie powyżej 15 sztuk biegło na torze (analizowano potomstwo 50 reproduktorów).

OMÓWIENIE WYNIKÓW

W analizowanym okresie (1970—1982) przyjęto do treningu i eksploatacji wyścigowej na PTWK Służewiec ogółem 927 koni arabskich, w tym 405 koni pochodziło z SK Janów Podl. (43,7%), 401 z SK Michałów (43,3%) oraz 121 z SK Kurozwęki (13%). Ostatnia wymieniona stadnina pierwszą partię koni przysłała na tory wyścigowe w 1976 r. Natomiast usunięto z torów wyścigowych — na skutek rozmaitych przyczyn — ogółem 476 koni arabskich (tab. 1), co stanowi około 51,3% koni przyjętych w tym okresie (927 szt.). Jednocześnie należy wyjaśnić, że ogólna liczba koni wybrakowanych obejmuje również te, które przybyły na tor wyścigowy

Tab. 2. Liczba koni wyeliminowanych w czasie treningu i eksploatacji z poszczególnych stajni wyścigowych w latach 1970—1982

Number of eliminated horses from training and racing exploitation from individual racing stables in the years 1970—1982

Lp.	Stajnie wyścigowe	Liczba koni przyj. do treningu		Liczba koni wyeliminowanych					
				I sezon		II sezon		Razem po I, II i dalszych sezonach	
		n	%	n	%	n	%	n	%
1.	Chojno	39	4,2	18	46,2	4	10,3	23	4,8
2.	Dębina	13	1,4	1	7,7	1	7,7	3	0,6
3.	Golejewko	40	4,3	12	30,0	5	12,5	21	4,4
4.	Iwno	38	4,1	12	31,6	9	23,7	25	5,3
5.	Janów Podl.	67	7,2	22	32,8	5	7,5	33	6,9
6.	Jaroszwka	40	4,3	5	12,5	9	22,5	17	3,6
7.	Kadyny	7	0,8	0	0,0	2	28,6	3	0,6
8.	Kozienice	39	4,2	11	28,2	10	25,6	23	4,8
9.	Libartowo	30	3,2	11	36,7	4	13,3	20	4,2
10.	Liski	14	1,5	5	35,7	0	0,0	5	1,1
11.	Michałów	68	7,4	21	30,9	10	14,7	36	7,6
12.	Mieczownica	18	1,9	3	16,7	2	11,1	7	1,5
13.	Moszna	40	4,3	12	30,0	7	17,5	24	5,0
14.	Ochaby	11	1,2	1	9,1	0	0,0	1	0,2
15.	Płkity	7	0,9	3	42,9	1	14,3	4	0,9
16.	Podlesie	9	1,0	2	22,2	1	11,1	3	0,6
17.	Posadowo	29	3,1	6	20,7	5	17,2	13	2,7
18.	Požary	18	1,9	1	5,6	4	22,2	7	1,5
19.	Pruchna	19	2,1	4	21,1	1	5,3	5	1,1
20.	Racot	20	2,2	4	20,0	1	5,0	5	1,1
21.	Rzeczna	40	4,3	16	40,0	2	5,0	23	4,8
22.	Samiki	22	2,4	6	27,3	5	22,7	13	2,7
23.	Skrzydłów	36	3,9	13	36,1	5	13,9	19	4,0
24.	Strzegom	41	4,4	14	34,1	8	19,5	25	5,3
25.	Urszulanowice	38	4,1	14	36,8	7	18,4	23	4,8
26.	Wawrzynowice	41	4,4	13	31,7	3	7,3	21	4,4
27.	Widzów	37	4,0	7	18,9	7	18,9	18	3,8
28.	Woroblin	29	3,1	7	24,1	4	13,8	13	2,7
29.	Żołędzica	38	4,1	11	28,9	6	15,8	22	4,6
30.	Zółkiewka	39	4,2	13	33,3	6	15,4	21	4,4
Ogółem		927	100,0	268	28,9	134	14,5	476	100,0

wcześniej i przebywały tam przez różny okres (15,5% stanowiły konie usunięte po III i następnych sezonach). Podstawowym jednak zagadnieniem w podjętych badaniach było określenie poziomu eliminacji koni w czasie treningu i eksploatacji wyścigowej po I i II sezonie.

Po I sezonie wyścigowym i w okresie jego trwania wyeliminowano ogółem 268 koni, co stanowi 28,9% liczby koni przyjętych do treningu w analizowanym okresie (tab. 1). Odsetki wybrakowanych koni pochodzących z poszczególnych stadnin były zbliżone i wynosiły od 26,2% (SK Janów Podl.) do 31,7% (SK Michałów). Zaistniałe różnice (5,5%) są niełatwe do jednoznacznej interpretacji, gdyż trudno określić, czy były one spowodowane warunkami środowiskowymi i technologią wychowu źrebiąt w poszczególnych stadninach, czy też w większym stopniu uwarun-

Tab. 3. Przyczyny eliminacji koni z treningu i eksploatacji wyścigowej w latach 1970—1982

Reasons of horse eliminations from training and racing exploitation

Lp.	Przyczyny eliminacji	Liczba koni wyeliminowanych					
		I sezon		II sezon		Razem po I, II i dalszych sezonach	
		n	%	n	%	n	%
1.	Słaba kondycja	13	4,8	16	12,0	36	7,6
2.	Ogólny niedorowój fizyczny	2	0,7	—	—	2	0,4
3.	Niewytrzymywanie obciążeń treningowych	14	5,2	1	0,7	16	3,4
4.	Zapalenia lub zerwania ścięgien	57	21,3	34	25,5	121	25,4
5.	Choroby mięśni	31	11,6	15	11,2	58	12,2
6.	Schorzenia stawów	13	4,6	1	0,7	16	3,4
7.	Przewlekłe zmiany kostne	8	3,0	1	0,7	9	1,9
8.	Złamania, pęknięcia kości	19	7,1	19	14,2	40	8,4
9.	Kulawizny: barkowa i biodrowa	25	9,3	6	4,5	35	7,3
10.	Wady ruchu	38	14,2	16	12,0	56	11,8
11.	Zaburzenia układu nerwowego	20	7,5	9	6,7	31	6,5
12.	Urazy mechaniczne	4	1,5	3	2,2	8	1,7
13.	Zaburzenia przemiany materii	12	4,5	3	2,2	15	3,2
14.	Schorzenia kopyt	4	1,5	2	1,5	10	2,1
15.	Zaburzenia układu krążenia	4	1,5	6	4,5	14	2,9
16.	Schorzenia układu wydalniczego	—	—	1	0,7	4	0,8
17.	Choroby oczu	4	1,5	1	0,7	5	1,0
Ogółem		268	100,0	134	100,0	476	100,0

kowane zostały metodami treningu i eksploatacji na torze wyścigowym. Budzyński i Hynowska (9) uzyskali dla koni pełnej krwi angielskiej analogiczny wskaźnik znacznie niższy (po I sezonie 17,9%).

Po II sezonie wyścigowym w analizowanym okresie wybrakowano 14,5% koni (tab. 1), a więc prawie o połowę mniej niż w sezonie I. Jednocześnie odnotowano odwrotną kolejność stadnin pod względem wielkości odsetków, bowiem najniższy (13,5%) wykazały konie urodzone w SK Michałów, nieco wyższy (14,9%) konie z SK Kurozwęki i najwyższy (15,3%) z SK Janów Podlaski. Wszystkie jednak odsetki są niższe, aniżeli stwierdzone we wcześniejszych badaniach (9) dla koni pełnej krwi angielskiej po II sezonie (18,8%). Dokonane porównanie nie potwierdza ogólnie przyjętej tezy: jakoby konie arabskie w obu sezonach były niewłaściwie trenowane i miały większe wskaźniki eliminacji niż konie pełnej krwi angielskiej. Wyniki eliminacji koni w poszczególnych stajniach wyścigowych mogą wskazywać na pewne nieprawidłowości w eksploatacji wyścigowej lub błędy w obciążeniach treningowych.

Największe odsetki brakowania koni odnotowano w następujących stajniach wyścigowych (tab. 2): Płękity 57,2% (I sezon 42,9% — II sezon 14,3%), Kozienice 56,6% (28,2—25,6%), Chojno 56,5% (46,2—10,3%), Iwno 55,3% (31,6—23,7%), Urszulanowice 55,2% (36,8—18,4%), Strzegom 53,6% (34,1—19,5%), Libartowo 50% (36,7—13,3%), Sanniki 50% (27,3—22,7%), Skrzydlów 50% (36,1—13,9%). W pozostałych stajniach odsetki elimino-

Tab. 4. Zestawienie liczbowe eliminowanych koni z eksploatacji wyścigowej z uwzględnieniem ich pochodzenia według ojców
Number of horses eliminated from racing exploitation with respect to their origin and to that of their fathers'

Lp.	Nazwa ogiera (ojca)	Liczba koni przyj. do treningu		Liczba koni wyeliminowanych							
				I sezon		II sezon		Razem I, II i dalsze sezony			
				n	%	n	%	n	%	n	% wybrak.
1.	Andrut	26	3,5	13	50,0	-	-	13	50,0	3,4	
2.	Manat	21	2,8	8	38,1	2	9,5	10	47,6	2,6	
3.	Bandos	97	12,9	30	30,9	21	21,6	54	55,7	13,9	
4.	Burhan	23	3,1	9	39,1	2	8,7	12	52,2	3,1	
5.	Carycyn	26	3,5	9	34,6	3	11,5	14	53,8	3,6	
6.	Celebes	70	9,3	18	25,7	6	8,6	29	41,4	7,5	
7.	Chazar	16	2,1	2	12,5	3	18,8	10	62,5	2,6	
8.	Czeremosz	19	2,5	8	42,1	2	10,5	10	52,6	2,6	
9.	Czort	19	2,5	3	15,8	5	26,3	10	52,6	2,6	
10.	Ege	19	2,5	4	21,1	2	10,5	9	47,4	2,3	
11.	El Azrak	22	2,9	6	27,3	5	22,7	13	59,1	3,4	
12.	Elf	26	3,5	10	38,5	5	19,2	18	69,2	4,6	
13.	El Paso	41	5,4	14	34,1	6	14,6	21	51,2	5,4	
14.	Etap	17	2,3	4	23,5	1	5,9	5	29,4	1,3	
15.	Eufret	19	2,5	1	5,9	3	15,8	14	73,7	3,6	
16.	Gedymin	23	3,1	5	26,1	4	17,4	11	47,8	2,8	
17.	Gwaryn	58	7,7	23	39,7	7	12,1	35	60,3	9,0	
18.	Krexus	19	2,5	3	15,8	-	-	5	26,3	1,3	
19.	Melon	30	4,0	2	6,7	8	26,7	13	43,3	3,4	
20.	Namiet	17	2,3	5	29,4	3	17,6	11	64,7	2,8	
21.	Negativ	55	7,3	22	40,0	5	9,1	33	60,0	8,5	
22.	Palas	46	6,1	6	13,0	8	17,4	18	39,1	4,6	
23.	Partner	18	2,4	8	44,4	1	5,6	9	50,0	2,3	
24.	Tryptyk	25	3,3	5	20,0	4	16,0	11	44,0	2,8	
Ogółem		752	100,0	229	30,5	106	14,1	338	51,6	100,0	

wanych koni są poniżej 49%, a najniższe stwierdzono w stajni Ochaby, Kadyny, Dębina i Podlesie.

Analizując strukturę przyczyn eliminacji koni (tab. 3) stwierdzono, że na czołowe miejsce (72,5%) wysuwają się schorzenia narządów ruchu (tab. 3). Podobnie duży odsetek schorzeń narządu ruchu podają Budzyński i Hynowska (9) — 51,5% oraz Bergsten (2) — 35,1%. Stosunkowo duży odsetek (7,6%) stanowią konie usunięte z toru (tab. 3) na skutek słabej kondycji oraz zaburzenia układu nerwowego (6,5%). Spośród przyczyn eliminacji należy również wymienić: niewytrzymanie obciążeń treningowych (3,4%), zaburzenia przemiany materii (3,2%), zaburzenia układu krążenia (2,9%), urazy mechaniczne (1,7%), choroby oczu (1%), schorzenia układu wydalniczego (0,8%) i ogólny niedorozwój fizyczny (0,4%).

Wśród ogólnej liczby 476 koni usuniętych z torów wyścigowych w analizowanym okresie było potomstwo 50 reproduktorów. Szczegółową analizą pod względem pochodzenia objęto tylko te reproduktory, któ-

rych potomstwo biegalo na torze w liczbie wiekszej niz 15 sztuk (tab. 4). Szczegolowa charakterystyke reproduktorow podaja Budzyński i Lewik (5). Najwiekszy odsetek potomstwa (tab. 4) wybrakowano po ogierze Eufkrat (Elf—Estebna) — 73,7%, a takze po jego ojcu — ogierze Elf (Aquino—Ellenai) — 69,2%, wywodzacych sie z rodu męskiego — Ildeirim or.ar i rodziny żeńskiej — kl. Chërife or.ar. Powyzej 60% wybrakowano potomstwo po ogierach: Namiet (Salon—Natuszczica) — 64,7%, Chazar (Laur—Celina) — 62,5%, Gwarny (Amurath Sahib—Gwara) — 60,3%, Negatiw (Naseem—Taraszczka) — 60%. Natomiast ponad 50% wyeliminowanego potomstwa pochodzilo po 9 reproduktorach (El Azrak, Bandos, Carycyn., Czeremosz, Czort, Burkan, El Paso, Partner, Andrut).

Najbardziej odporne na obciazenia treningu i wyścigow bylo potomstwo ogierow: Krezus, Etap i Palas. Jednoczesnie stwierdzono, ze potomstwo wiekszosci reproduktorow brakowane bylo glownie w czasie i po zakonczeniu I sezonu. Jedynie potomstwo og. Chazar, og. Melon i og. Palas wyeliminowane zostalo w II sezonie w wiekszym odsetku niz w pierwszym.

WNIOSKI

1. Wsokie odsetki koni eliminowanych po I sezonie wyścigowym wskazuja na nadmierne obciazenia w stosunku do trzylatkow. Potwierdza to takze struktura schorzen uwarunkowanych niedojrzałością organizmu i zbyt forsowną eksploatacją.

2. Trening i eksploatacja wyścigowa w najwiekszym stopniu obciazaja aparat ruchowy konia arabskiego.

3. Metody treningu i organizacja wyścigow koni czystej krwi arabskiej nalezy dostosowac do specyficznych predyspozycji tej rasy.

4. Zróznicowane odsetki eliminacji potomstwa poszczególnych ogierow czołowych moga być pomocne przy selekcji i doborze hodowlanym.

PISMIENICTWO

1. Brzeski E., Budzyński M., Guziuk W., Jackowski M., Jaworowski I., Krzyształowicz A., Kulisa M., Sasimowski E., Zawadzka I.: Elaboration of methods of characterization and exterior grading of purebred Arab horses. International Symposium on Horse Breeding and Use. Agricultural Academy in Lublin, June 26—68, 1985.
2. Bergsten G.: The durability of the Swedish standardbred riding horse judged from a material of insured horses. 31st Annual Meeting of the European Association for Animal Production, Munich, H. 2.1, 1980.
3. Budzyński M., Lewik K.: Próba kompleksowej oceny wartości użytkowej koni arabskich. *Koń Pol.* 2, 1981.

4. Budzyński M., Lewik K.: Arabian Racing Results in Figures. The Arabian Horse Journal 7, 9, 1981.
5. Budzyński M., Lewik K.: Ocena wartości użytkowej przekazywanej przez ogiery-reproduktory czystej krwi arabskiej na podstawie wyników prób dzielności ich potomstwa w latach 1970—1979. Przegl. Nauk. Liter. Zoot. 28, 1—2, 1982.
6. Budzyński M., Lewik-Chmiel K.: Odziedziczalność dzielności wyścigowej 3- i 4-letnich koni czystej krwi arabskiej. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sect. EE, vol. III, 26, Lublin 1985.
7. Budzyński M., Lewik-Chmiel K.: Breeding analysis of racing performance test of purebred Arabian horses. International Symposium on Horse Breeding and Use. Agricultural Academy in Lublin, June 26—28, 1985.
8. Budzyński M., Kolstrung R.: Standardy wzrostu i rozwoju koni czystej krwi arabskiej hodowanych w Polsce. Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sect. EE, vol. III, 25, Lublin 1985.
9. Budzyński M., Hynowska I.: Przyczyny eliminacji koni pełnej krwi angielskiej przyjętych do treningu i eksploatacji wyścigowej na Państwowych Torach Wyścigów Konnych na Służewcu. Przegl. Nauk. Lit. Zoot. 28, 1—2, 1982.
10. Pruski W.: Wyścigi i hodowla koni pełnej krwi angielskiej oraz czystej krwi arabskiej w Polsce w latach 1918—1939. Ossolineum, Wrocław 1980.
11. Pruski W.: Dwa wieki polskiej hodowli koni arabskich (1778—1978) i jej sukcesy na świecie. PWRiL, Warszawa 1983.

РЕЗЮМЕ

Исследования 1970—1982 гг. обьяли 927 лошадей, из которых во время тренировки и после I сезона скачковой эксплуатации удалено 268 (28,9%), после II же сезона 134 лошади (14,5%). Более всего с ипподрома удалено лошадей из госконюшни Михалув (44,5%). Среди многих причин, вызывающих элиминирование лошадей, следует упомянуть заболевания органов движения (72,5%). Дифференцированные проценты элиминирования потомства отдельных репродукторов могут помочь при селекции и племенном отборе.

SUMMARY

927 horses were examined in the years 1970—1982, out of which 268 (28.9%) were withdrawn from training and racing exploitation after the first season; following the second season further 134 animals were withdrawn (14.5%). The greatest number of horses that were withdrawn from the race track were those coming from the horse-stud at Michalów (44.5%). Diseases of the locomotive organs were the most frequent reasons for elimination (72.5%). Differentiated percentage of eliminating offspring of individual horses can be helpful in making breeding selection.